

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرکز حقایق اسلامی

تحت اشراف حضرت آیت الله سید علی میلانی حفظه الله

<http://www.ahaqaeq.org>

چکیده

از با عظمت ترین روزهای سال در زبان روایات اهل بیت علیهم السلام، روز عرفه است که روز دعا و تضرع و روز شناخت و معرفت به شمار آمده است؛ روزی که به دعای نورانی حضرت سیدالشهداء علیه السلام و مضامین والای آن در میان شیعیان شهرت یافته و روز شهادت حضرت مسلم بن عقیل علیه السلام است.

نسبت به این روز عظیم نکاتی جالب توجه در منابع موجود است که باید مورد تحلیل و بررسی واقع شود، از جمله: آیا روز عرفه به عنوان یکی از روزهای بیان حدیث ثقلین از زبان مطهر پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله به شمار آمده؟ و آیا این مطلب در میان شیعه و سنی مورد پذیرش است؟ آیا ادعای ابن کثیر دمشقی در تفسیر خود مبنی بر نزول آیه اکمال در روز عرفه صحیح است؟ چگونه می توان این ادعا را پاسخ گفت؟

نوشتار پیش رو که برگرفته از بیانات حضرت آیت الله سید علی حسینی میلانی حفظه الله است درصدد پاسخ به سوالات بالا و بیان برخی مطالب دیگر پیرامون روز عرفه به نگارش در آمده، امید است که راهگشا برای اهل بصیرت واقع شود.

کلیدواژگان: روز عرفه، حدیث ثقلین، ابن کثیر دمشقی، آیه اکمال، زائر امام حسین علیه السلام

روز عرفه

روز عرفه روز شناخت و معرفت ، روز نجوای پیشوای عالمیان، سریع ترین کشتی نجات در دنیای طوفانی و ظلمانی، پدر بندگان خدا حضرت سیدالشهداء علیه السلام، با معبود در صحرای عرفات و روز به شهادت رسیدن فرستاده سیدالشهداء علیه السلام به کوفه، حضرت مسلم بن عقیل علیه السلام است.

روز دعا و و تضرع به درگاه الهی است که امام صادق علیه السلام فرمودند :

تَخْيِيرَ لِنَفْسِكَ مِنَ الدُّعَاءِ مَا أَحْبَبْتَ وَاجْتَهَدَ ، فَإِنَّهُ (يَوْمَ عَرَفَةَ) يَوْمٌ دُعَاءٍ وَ مَسْأَلَةٍ^۱

هرچه می خواهی برای خود دعا بخوان و [در دعا کردن] بکوش که آن روز [روز عرفه] روز دعا و درخواست است.

و خداوند متعال هم در قبال این دعا و درخواست بندگان وعده بخشیدن گناهان و آمرزش داده است همان طور که امام صادق علیه السلام فرمودند :

مَنْ لَمْ يُغْفَرْ لَهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ لَمْ يُغْفَرْ لَهُ إِلَى مِثْلِهِ مِنْ قَابِلٍ إِلَّا أَنْ يَشْهَدَ عَرَفَةَ^۲

کسی که در ماه رمضان آمرزیده نشود، تا رمضان آینده آمرزیده نخواهد شد، مگر آن که در عرفه حاضر شود. مطلب حائز اهمیت در منابع حدیثی نسبت به این روز عظیم این است که خداوند متعال در روز عرفه ابتدا زائران حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام را مورد عنایت و توجه خاص خود قرار داده که امام صادق علیه السلام بیان فرمودند :

إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يَتَجَلَّى لِرُؤُوسِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامِ قَبْلَ أَهْلِ عَرَفَاتٍ وَيَفْضِي حَوَائِجَهُمْ وَيَغْفِرُ ذُنُوبَهُمْ وَ يَشْفَعُهُمْ فِي مَسَائِلِهِمْ ثُمَّ يَأْتِي أَهْلَ عَرَفَةَ فَيَفْعَلُ ذَلِكَ بِهِمْ^۳

^۱ التهذيب الأحكام، ج ۵، ص ۱۸۲

^۲ الكافي، ج ۷، ص ۳۸۰

^۳ کامل الزيارات، ص: ۱۷۰

خداوند متعال پیش از آن که در روز عرفه بر اهل عرفات تجلی کند، بر زائران قبر حسین علیه السلام تجلی می کند، و حاجاتشان را بر می آورد و گناهانشان را می آمرزد، و شفاعتشان را درباره دیگران می پذیرد، آن گاه به اهل عرفات توجه می کند و با آنان نیز این گونه رفتار می نماید.

حدیث ثقلین در روز عرفه

روایت جابر بن عبدالله انصاری

این روایت را ترمذی به اسناد خود چنین نقل می کند: جابر بن عبدالله انصاری می گوید: در هنگام حج و در روز عرفه رسول خدا صلی الله علیه وآله را دیدم که بر روی شتر قسواى خود نشسته بود^۴ و این چنین برای مردم سخنرانی می کرد:

أيها الناس! قد تركت فيكم ما إن أخذتم به لن تضلوا: كتاب الله وعترتي أهل بيتي^۵

ای مردم! من در میان شما دو چیز را بر جای می نهم که در صورت تمسک به آن ها هرگز گمراه نخواهید شد: یکی کتاب خدا و دیگری عترت و اهل بیتم.

«متقی هندی» در کنز العمال از ابن ابی شیبه صاحب المصنف نیز به اسناد خود از جابر بن عبدالله این گونه روایت می کند:

رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود:

إنّي تركت فيكم ما لن تضلّوا بعدي إن اعتصمتم به: كتاب الله وعترتي أهل بيتي^۶

من در میان شما دو چیز را باقی می گذارم که در صورت تمسک به آن ها هرگز پس از من گمراه نخواهید شد: یکی کتاب خدا و دیگری عترت و اهل بیتم.

^۴ قسواء: به شتری گفته می شود که اندکی از نوک گوشش را بریده اند

^۵ صحیح ترمذی: ۱۲۴/۶، حدیث ۳۷۸۶

^۶ کنز العمال: ۱/۱۸۸، حدیث ۹۴۴

این روایت را طبرانی در کتاب «المعجم الكبير»^۷، ابن اثیر جزری در کتاب «جامع الاصول»^۸ و دیگران که ذکر نامشان بطول می انجامد آورده اند.

دیدگاه ابن کثیر دمشقی نسبت به نزول آیه اکمال در روز عرفه

ابن کثیر در تفسیر خود ذیل آیه شریفه اکمال این گونه می نویسد:

خداوند می فرماید:

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا^۹

این بزرگ ترین نعمت خداوند بر این امت اسلامی است که دینشان را کامل گردانیده است. ...

ابن کثیر در ادامه، روایات و دیدگاههایی را در این باره مطرح می کند که به برخی از آنها را اشاره می شود:

۱. اسباط به نقل از سدی می گوید: این آیه در روز عرفه نازل شد. پس از این آیه، دیگر حکم حلال و

یا حرامی نازل نگردید. وقتی رسول خدا صلی الله علیه وآله از این حج بازگشت، وفات یافت.

۲. امام احمد بن حنبل می گوید: جعفر بن عون، از ابوالعمیس، از قیس بن مسلم، از طارق بن شهاب

چنین نقل می کند:

یکی از یهودیان نزد عمر بن خطاب آمد... عمر گفت: به خدا سوگند، من روز و ساعت نزول این آیه بر رسول

خدا صلی الله علیه وآله را می دانم؛ این آیه در روز جمعه و عصر عرفه نازل گردید.

این روایت را بخاری نقل کرده است. ...

هم چنین مسلم، ترمذی و نسائی این روایت را از طرق مختلف از قیس بن مسلم نقل کرده اند. عبارتی که

بخاری در ذیل این آیه آورده از طریق سفیان ثوری، از قیس، از طارق نقل کرده است. در این روایت آمده:

^۷ المعجم الكبير: ۳ / ۶۳، حدیث ۲۶۷۹

^۸ جامع الاصول: ۱ / ۲۷۷

^۹ سوره مائده / آیه ۳

یهودیان به عمر گفتند: شما آیه‌ای را تلاوت می‌کنید که اگر برای ما نازل شده بود، به یقین آن را مایه جشن و عید می‌گرفتیم.

عمر می‌گوید: من می‌دانم که این آیه کی و کجا نازل شده است؟ و حتی رسول خدا صلی الله علیه وآله زمان نزول کجا بود؟ این آیه روز عرفه نازل شد. من نیز به خدا سوگند، در عرفه بودم.

۳. ابن مردویه می‌گوید: احمد بن کامل، از موسی بن هارون، از یحیی حمانی، از قیس بن ربیع، از اسماعیل بن سلیمان، از ابو عمر بزار، از ابن حنفیه، از علی علیه السلام این‌گونه نقل می‌کند:

این آیه در عصر روز عرفه بر پیامبر صلی الله علیه وآله در حالی که ایستاده بود، نازل گردید.

۴. ابن جریر، ابن مردویه و طبرانی از طریق ابن لهیعه، از خالد بن ابی عمران، از حنش بن عبدالله صغانی، از ابن عباس چنین نقل می‌کنند:

پیامبرتان دوشنبه به دنیا آمد، دوشنبه از مکه خارج و دوشنبه وارد مدینه شد، غزوه بدر را در روز دوشنبه انجام داد و پیروز شد و سوره مائده (الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ) نیز روز دوشنبه نازل شد و وفات آن حضرت نیز روز دوشنبه اتفاق افتاد.

این روایتی است که کمتر کسی به نقل آن می‌پردازد و سندش نیز ضعیف است.

ابن جریر می‌گوید: گفته شده که روز نزول این آیه برای مردم مشخص نیست.

وی سپس از طریق عوفی، از ابن عباس درباره آیه (الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ) این‌گونه نقل می‌کند: این روز برای مردم معلوم نیست.

او در ادامه می‌نویسد: گفته شده: این آیه در مسیر حرکت رسول خدا صلی الله علیه وآله برای حجة الوداع بر ایشان نازل گردید. سپس آن را از طریق ابوجعفر رازی، از ربیع بن انس نقل می‌کند.

ابن کثیر در ادامه می‌گوید:

ابن مردویه، از طریق ابوهارون عبدی، از ابوسعید خدری این‌گونه نقل می‌کند:

این آیه در روز غدیر خم نازل شد؛ هنگامی که پیامبر خدا صلی الله علیه وآله درباره حضرت علی علیه السلام

فرمود:

من كنت مولاه فعلى مولاه

هر کس من مولای او هستم، پس علی مولای اوست.

سپس این روایت را از ابوهریره نیز نقل می‌کند. در آن روایت آمده:

این روز، همان هجدهم ذی حجه است. یعنی زمان بازگشت پیامبر صلی الله علیه وآله از حجة الوداع.

ابن کثیر گوید هیچ یک از این دو سخن صحیح نیست؛ بلکه، بی تردید سخن درست این است که این آیه، روز عرفه

و روز جمعه نازل شد. همان‌گونه که امیر مؤمنان عمر بن خطاب(!!) و علی بن ابی طالب علیهما السلام، اولین

پادشاه جهان اسلام معاویه بن ابی سفیان(!) و ترجمان قرآن عبدالله بن عباس و سمره بن جندب نقل کرده‌اند. و

هم چنان که شعبی، قتاده بن دعامة، شهر بن حوشب و شماری دیگر از علما و بزرگان آن را به صورت مرسل روایت

کرده و ابن جریر طبری آن را پذیرفته است^{۱۰}

نقد دیدگاه ابن کثیر

دیدگاه ابن کثیر در چند محور مورد نقد قرار می‌گیرد:

نخست آن‌که اگر پس از آیه یاد شده هیچ حکم حلال و یا حرامی نازل نشده، پس چگونه است که این آیه

در میان احکامی آمده که به آن‌ها ارتباطی ندارد و پس از آن نیز حکم حلال و حرام آمده است؟!

واقعیت این است که قرارداد این آیه در این جا، بستری است برای این‌که پس از آن، انسان‌های جاعل، به جعل

روایات مختلفی درباره شأن نزول این آیه اقدام کنند تا بتوانند حقیقت را تحریف نمایند.

دوم آن‌که آیا این آیه در روز عرفه مصادف با روز جمعه نازل شده است؟!

^{۱۰} تفسیر ابن کثیر: ۱۴/۲ و ۱۵

در این جا مناسب است به روایات نقل شده در این باره اشاره ای داشته باشیم.

در روایتی نقل شده: عمر می گوید: این آیه عصر عرفه، مقارن با روز جمعه نازل شده است.

در ذیل روایت دیگری که از عمر گذشت، سفیان می گوید: تردید دارم که روز جمعه بود یا نه؟

در روایتی دیگر که از علی علیه السلام نقل شده - بر فرض قبول این نسبت - فقط بیان شده که در عصر روز

عرفه نازل شد.

ابن عباس در روایتی دیگر روز دوشنبه را روز نزول آیه ذکر کرده، اما از عرفه نامی نبرده است.

در روایت دیگری که از ابن عباس نقل شده آمده: در آن گفته شده مردم نمی دانند چه روزی بوده است. پس نه روز

عرفه و نه روز جمعه بودنش برای مردم روشن نبوده است.

در نقلی دیگر، انس بن مالک می گوید: «این آیه در مسیر پیامبر به حجة الوداع نازل شده است» نه سخن از

عرفه و نه جمعه به میان نیامده است.

در روایت دیگری که از ابوسعید خدری و ابوهریره نقل شده آمده: این آیه روز هجدهم ذی حجه یعنی روز

غدیر خم نازل شده است.

روایتی دیگر را که بیهقی نقل می کند: این آیه روز ترویه نازل شده است.^{۱۱}

در روایت نسائی از طارق بن شهاب از عمر - که سندش با سند روایت بخاری یکی است - آمده:

عمر گفت: من روز و شب نزول این آیه را می دانم. شب جمعه نازل شده است. ما در آن هنگام با رسول

خدا صلی الله علیه وآله در عرفات بودیم.^{۱۲}

همان گونه که مشاهده می شود، این روایات با یک دیگر متعارض هستند... حتی دو حدیث نقل شده از عمر

بن خطاب نیز یکسان نیستند!!

^{۱۱} فتح الباری: ۲۱۸/۸

^{۱۲} السنن الکبری، نسائی: ۲۵۱/۵

سخن حق

حقیقت همان است که ائمه ما اهل بیت پیامبر علیهم السلام بیان کرده و حافظان بزرگ حدیث و علمای نامدار اهل سنت از شماری از صحابه نقل کرده‌اند.

این آیه در روز غدیر خم و پس از خطبه رسول خدا صلی الله علیه وآله نازل شد، همان خطبه‌ای که در آن رسول خدا صلی الله علیه وآله پس از بالابردن دست حضرت علی علیه السلام فرمود:

من كنت مولاه فعلي مولاه، اللهم وال من والاه، وعاد من عاداه

هر کس من مولای او هستم، علی مولای اوست. خدایا! کسی که او را دوست بدارد دوست بدار و هر کس او را دشمن بدارد او را دشمن بدار!

پرسش و پاسخ پیرامون دعای عرفه _ در محضر آیت الله میلانی دامت برکاته

با عرض سلام و ادب محضر حضرت آیت الله سید علی میلانی (مد ظله العالی) پیشاپیش از اینکه مصدع وقت حضرتعالی می‌شوم پوزش می‌طلبم.

۱. آیا در ادعیه ماثور می‌توان تصرف کرد؟ مثل تغییر ضمیر داد یا بخش‌هایی که متناسب با حال و معرفت داعی است قرائت کرد؟ در این صورت آیا دعای قرائت شده ماثور است یا از حال ماثور بودن خارج می‌شود؟

۲. آیا در ادعیه ماثور اجازه از عالم، عارف و ... لازم است یا خیر؟

۳. در صورت نیاز به اجازه شامل کدام عناوین و موضوعات می‌شود؟ مستند روایی یا قرآنی برای این موضوع وجود دارد؟

۴. آیا اجازه در اجابت دعا یا ذکر موثر است؟

۵. نسبت دادن منشاء علوم غریبه به حضرات معصومین بخصوص امیرالمومنین صلوات الله علیه چقدر

صحت دارد آیا در منابع معتبر روایی روایتی نقل شده است؟

۶. آیا ادعیه موقتّه مثل دعای کمیل ، دعای عرفه و ... را در غیر زمان وارد شده می‌توان خواند به چه نحو؟

بسمه تعالی

السلام علیکم

از تصرّف در دعا نهی شده، و خواندن دعاء مأثور محتاج به اجازه نیست و ادعیه موقتّه را شاید در اوقات

دیگر و بدون قصد وارد بشود خواند.

با عرض سلام و ادب محضر حضرت آیت الله سید علی میلانی (مد ظله العالی) پیشاپیش از اینکه مصدع وقت حضرتعالی می شوم پوزش می طلبم.

1. آیا در ادعیه ماثور می توان تصرف کرد؟ مثل تغییر ضمیر داد یا بخش هایی که متناسب با حال و معرفت داعی است قرائت کرد؟ در این صورت آیا دعای قرائت شده ماثور است یا از حال ماثور بودن خارج می شود؟
2. آیا در ادعیه ماثور اجازه از عالم، عارف و ... لازم است یا خیر؟
3. در صورت نیاز به اجازه شامل کدام عناوین و موضوعات می شود؟ مستند روایی یا قرآنی برای این موضوع وجود دارد؟
4. آیا اجازه در اجابت دعا یا ذکر موثر است؟
5. نسبت دادن منشاء علوم غریبه به حضرات معصومین بخصوص امیرالمومنین صلوات الله علیه چقدر صحت دارد آیا در منابع معتبر روایی روایتی نقل شده است؟
6. آیا ادعیه موقته مثل دعای کمیل، دعای عرفه و... را در غیر زمان وارد شده می توان خواند به چه نحو؟
با سپاس فراوان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

از تصرف در عا نهی شده ، و خواندن عباد ماثور محتاج به اجازه نیست
و ادعیه موقته را شاید در اوقات دیگر و بدون قصد و اراده بشهر خوانند .
ص

منايع و مأخذ

١. قرآن كريم
٢. صدوق ، محمد بن علي بن حسين بن موسى بن بابويه ، عيون اخبارالرضا
٣. صدوق ، محمد بن علي بن حسين بن موسى بن بابويه ، كمال الدين
٤. كليني ، ابوجعفر محمد بن يعقوب ، الكافي
٥. ذهبي ، شمس الدين ابى عبدالله محمد بن احمد ، سير اعلام النبلاء
٦. احمد بن علي بن حجر عسقلاني ، فتح البارى فى شرح صحيح البخارى
٧. ذهبي ، شمس الدين ابى عبدالله محمد بن احمد ، ميزان الاعتدال فى نقد الرجال
٨. سبط ابن جوزى ، يوسف بن قزاوغلى ، تذكرة الخواص
٩. ابوعيسى محمد ترمذى ، سنن الترمذى
١٠. حافظ نسائى ، احمد بن شعيب ، سنن النسائى
١١. ابن خلكان ، شمس الدين احمد بن ابراهيم ، وفيات الاعيان
١٢. ابن كثير دمشقى ، عمادالدين اسماعيل بن عمر
١٣. علامه حلى ، حسن بن يوسف بن مطهر ، منهاج الكرامة
١٤. مجلسى ، محمدباقر ، بحارالانوار
١٥. ابن تيميه ، احمد بن عبدالحليم ، منهاج السنة
١٦. حسيني ميلانى ، سيدعلى ، باپيشوايان هدايتگر
١٧. حسيني ميلانى ، سيدعلى ، پيشوايان معصوم عليهم السلام
١٨. حسيني ميلانى ، سيدعلى ، امامت بلافصل
١٩. حسيني ميلانى ، سيدعلى ، موعود آسمانى